

Jutta Koivukangas & Anna Kärki

OSALLISUUTTA EDISTÄVÄT MENETELMÄT AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus

OSALLISUUTTA EDISTÄVÄT MENETELMÄT AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus

Jutta Koivukangas & Anna Kärki
Opinnäytetyö
Syksy 2024
Sosiaalian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Jutta Koivukangas & Anna Kärki

Opinnäytetyön nimi: Osallisuutta edistävät menetelmät aikuissosiaalityössä

Työn ohjaajat: Merja Savolainen ja Markku Koivisto

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2024

Sivumäärä: 39

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa aikuissosiaalityössä käytettäviä osallisuutta edistäviä menetelmiä. Tutkimuksemme aihe nousi aikuissosiaalityön menetelmällisen uudistamisen tarpeesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli koota menetelmistä tietopaketti, jota voidaan hyödyntää sekä asiakastyössä että jatkotutkimuksissa. Tutkimus toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena.

Tietoperustassa käsittelemme aikuissosiaalityötä, sosiaaliohjausta, osallisuutta, sosiaalityön menetelmällisyyttä sekä menetelmien merkitystä osallisuuden edistämässä. Tutkimuksen aineisto koostuu 14 erilaisesta sosiaalialan artikkelista tai julkaisusta. Tutkimuskysymyksiä oli yksi: Millaisia osallisuutta edistäviä menetelmiä aikuissosiaalityössä käytetään?

Tulokset osoittavat, että aikuissosiaalityössä on käytössä laajasti erilaisia osallisuutta edistäviä menetelmiä. Aineistosta nousi esiin seitsemän teemaa, jotka nimesimme seuraavasti: voimavaralähtöisyys ja dialogisuus, palveluohjaus, taloussosiaalityö, yhteisötyö, ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät, yhteiskehittäminen ja kokemusasiantuntijuus sekä taide- ja luontolähtöiset menetelmät. Teemat jaettiin yksilötyön menetelmiin ja yhteisöllisiin menetelmiin. Menetelmien osallisuutta edistävä vaikutus perustui esimerkiksi luottamukselliseen ja dialogiseen kohtaamiseen, yhdessä tekemiseen sekä voimaantumiseen.

Jatkotutkimuksia varten nostamme esiin asiakkaiden kuulemisen tärkeyden. Aineistoissa käsiteltiin menetelmiä pitkälti työntekijän näkökulmasta, joten tutkimusta voisi tehdä siitä, millaisia kokemuksia asiakkailla on erilaisista menetelmistä ja niiden osallisuutta edistävästä vaikutuksesta.

Asiasanat: aikuissosiaalityö, sosiaaliohjaus, osallisuus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Jutta Koivukangas & Anna Kärki

Title of thesis: Methods promoting inclusion in adult social work

Supervisors: Merja Savolainen and Markku Koivisto

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2024

Number of pages: 39

The purpose of the thesis was to investigate methods used in adult social work that promote inclusion. The topic of our research arose from the need for methodological reform in adult social work. The aim of the thesis was to compile an information package of methods that can be used in both customer work and further research. The study was carried out as a narrative literature review. The research question was: What types of inclusion-promoting methods are used in adult social work?

The results show that a wide range of inclusion-promoting methods are used in adult social work. The inclusion-promoting effect of the methods was based on, for example, confidential and dialogic encounters, working together and empowerment.

For further research, we highlight the importance of consulting with customers. Research could be done on what kind of experiences customers have with different methods and the effects that promote their inclusion.

Keywords: adult social work, social guidance, inclusion

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OSALLISUUDEN EDISTÄMINEN AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ	7
2.1	Aikuissosiaalityön ja sosiaaliohjauksen määritelmä	7
2.2	Osallisuus.....	9
2.3	Menetelmällisyys sosiaalialalla.....	10
2.4	Menetelmät osallisuuden edistämässä	11
3	TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	13
4	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN	15
4.1	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	15
4.2	Aineiston haku.....	15
4.3	Aineiston analysointi.....	21
5	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	23
6	OSALLISUUTTA EDISTÄVÄT MENETELMÄT	24
6.1	Yksilötyön menetelmät	24
6.1.1	Voimavaralähtöisyys ja dialogisuus	24
6.1.2	Palveluohjaus.....	25
6.1.3	Taloussosiaalityö	26
6.2	Yhteisölliset menetelmät.....	26
6.2.1	Yhteisötyö	26
6.2.2	Ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät.....	27
6.2.3	Yhteiskehittäminen ja kokemusasiantuntijuus.....	28
6.2.4	Taide- ja luontolähtöiset menetelmät	29
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	31
8	POHDINTA	34
	LÄHTEET.....	36

1 JOHDANTO

Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvityksessä yhtenä sosiaalityön kehittämiskohteena mainitaan vaikuttaviksi todettujen työmenetelmien käyttöönotto sekä jo käytössä olevien menetelmien vaikuttavuuden seuraaminen. Sosiaalityön rooli ja tehtävä on ollut viime vuosina muutoskessa ja vastatakseen muuttuneeseen toimintaympäristöön sosiaalityön tulee uudistaa toimintatapojaan ja menetelmiään. Menetelmiä ja työtapoja kehittämällä voidaan selvittää, mikä on sosiaalityön erityisosaamista ja miten sitä voidaan monialaisissa palveluissa hyödyntää. (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 9, 21.)

Sosiaalityössä on kehitettävää myös asiakkaiden asiantuntemuksen ja palvelukokemuksen huomioimisessa palveluita ja toimintoja suunnitellessa. Asiakasosallisuuden lisäksi tarvetta on osallistavien työmenetelmien hyödyntämiselle. Sosiaalityöllä on avainrooli työikäisten osallisuuden edistämiseksi. (Karjalainen ym. 2019, 12, 22.)

Opinnäytetyömme aihe kytkeytyy vahvasti sosiaalityön tämänhetkisiin kehittämistarpeisiin. Tutkimme kirjallisuuskatsauksen keinoin aikuissosiaalityössä käytössä olevia osallisuutta edistäviä menetelmiä. Opinnäytetyön tavoitteena on koota menetelmistä tietopaketti, jota voidaan hyödyntää sekä asiakastyössä että jatkotutkimuksissa.

2 OSALLISUUDEN EDISTÄMINEN AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalityö määritellään asiakas- ja asiantuntijatyöksi, jossa rakennetaan yksilön tai perheen tarpeisiin vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus. Sosiaalityön tarjoamat palvelut sovitetaan yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa ja niiden toteutumista ja vaikuttavuutta ohjataan ja seurataan. Sosiaalityön luonne on muutosta tukevaa työskentelyä, jonka pyrkimyksenä on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteiden vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä sekä osallisuutta ja edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3:15 §.)

2.1 Aikuissosiaalityön ja sosiaaliohjauksen määritelmä

Aikuissosiaalityön ja työikäisten palveluihin kuuluvat yli 18-vuotiaiden sosiaalipalvelut, joiden tavoitteena on tukea erilaisissa hankalissa elämäntilanteissa eläviä ihmisiä. Tyypillisiä ongelmia ovat toimeentulovaikkeudet, työttömyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä asunnottomuus. Aikuistyö on yleensä moniammatillista työtä ja siinä tarkastellaan ja arvioidaan säännöllisesti asiakkaan kanssa laaditun palvelusuunnitelman toteutumista. Työn painopiste on tyypillisesti nuorten aikuisten auttamisessa, maahanmuuttajien kotouttamisen tukemisessa, monikulttuurisessa yhteistyössä, rikosseuraamusviraston ja sovittelutoiminnan sosiaalisessa työssä sekä aikuisväestön ongelmia ehkäisevässä yhteisöllisessä työssä. Aikuistyön viranomaisverkostot ovat laajat ja niihin liittyy monipuolista osaamista. Toimintamuodot ja -menetelmät määräytyvät pääasiassa asiakkaiden käytännön tarpeiden pohjalta. (Raatikainen ym. 2020, 75.)

Aikuissosiaalityöllä tarkoitetaan yleisimmin sosiaalitoimistoissa aikuisväestön parissa tehtävää sosiaalityötä (Matthies, Svenlin & Turtiainen 2021, 10). Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, kuten aikuissosiaalityötä, järjestävät hyvinvointialueet (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024, 7). Aikuissosiaalityön tehtäviin kuuluu asiakkaan elämän ylläpitämistä tavoitteleva huollollinen sosiaalityö sekä muutokseen tähtäävä sosiaalityö. Sosiaalihuoltolaki sekä muut sitä täydentävät asiakaskohtaiset ja etuuksia koskevat lait ohjaavat aikuissosiaalityötä. Sosiaalityöllä on merkittävä rooli työelämän ulkopuolella olevien ihmisten ja työikäisten osallisuuden edistämässä ja arjen sujuvuuden sekä yhteiskunnan sosiaalisen eheyden turvaamisessa. Sosiaalityön professori Mikko Mäntysaaren mukaan aikuissosiaalityötä on se sosiaalityön osa, joka ei ole lastensuojelua. (Matthies ym. 2021, 10.) Aikuisten palveluista käytetään myös käsitettä työikäisten palvelut, joka rajaa omaksi alueekseen

lastensuojelun lisäksi myös ikääntyneiden palvelut ja gerontologisen sosiaalityön (Karjalainen ym. 2019, 18). Aikuissosiaalityön käsite on vakiintunut käyttöön 2000-luvulla, jolloin on ilmestynyt useita julkaisuja aiheesta (Matthies ym. 2021, 10).

Laadultaan hyvä sosiaalityö vastaa asiakkaiden toiveisiin ja tarpeisiin, joita ovat esimerkiksi toiminnallisuus, kotikäynnit, ryhmätoiminnot, jalkautuva sosiaalityö ja matalan kynnyksen palvelut. Monitoimijaisella työskentelytavalla ja sitä tukevien rakenteiden systemaattisella kehittämisellä sekä monialaisella verkostotyöllä varmistetaan resurssien tehokas käyttö. Se liittyy olennaisesti vaikuttavuuden arviointiin sekä tavoitteelliseen työtapaan. Vaikuttava sosiaalityö tukee myös osallisuuden ja asiakasohjauksen näkökulmista asiakkaiden työ- ja toimintakykyä. (Karjalainen ym. 2019, 12.) Aikuissosiaalityön palveluihin kuuluvat esimerkiksi sosiaaliohjaus, kuntouttava työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus, tuettu asuminen sekä päihde- ja mielenterveystyö (Partanen & Savelius-Koski 2023, 24).

Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaaliohjaus on yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä ja yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Sen pyrkimyksenä on edistää yksilöiden ja perheiden hyvinvointia ja osallisuutta vahvistamalla toimintakykyä ja elämänhallintaa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3:16 §.) Sosiaaliohjausta tehdään sosiaalihuollon eri työalueilla ja tyypillisesti sosiaaliohjaajan tehtävään rekrytoidaan henkilö, joka voi laillisittuna ammattihenkilönä harjoittaa sosionomin ammattia. Henkilöllä tulee olla soveltuvuus sosiaaliohjaajan tehtävään sekä sosiaaliohjauksen edellyttämä osaaminen. (Helminen 2022, 5.)

Sosiaaliohjaus on lähityötä, jossa sosiaaliohjauksen työntekijä työskentelee yhdessä asiakkaan kanssa. Tavoitteena sosiaaliohjauksella on asiakkaan voimavarojen, hyvinvoinnin, osallisuuden, toimintakyvyn, arvojen ja elämänhallinnan lisääminen. Sosiaaliohjauksen työmuotoja ovat sosiaaliohjauksen tehtävissä työskentelevän itsenäinen työskentely, työparityö, tiimityö ja verkostotyö. Sosiaaliohjaus on kehittyvä sosiaalipalvelu ja vuoden 2023 alusta vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä siirtyi hyvinvointialueille. Aikuisten sosiaalipalvelut toteutuvat esimerkiksi sosiaaliohjaajan tai sosiaalityöntekijän toteuttamana henkilökohtaisena neuvontana ja ohjauksena eri palveluista ja niiden saatavuudesta sekä palvelujen hakemisen apuna. Aikuissosiaalityössä sosiaaliohjaus on kuvattu asiakkaan palvelutarpeiden arviointina, tavoitteiden asettamisena, työskentelyprosessin suunnitteluna, seurantana ja dokumentointina sekä niistä muodostuvana kokonaisuutena. (Helminen 2022, 5–6, 89–90.)

2.2 Osallisuus

Osallisuus on laaja käsite, joka kokoaa erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja. Se on omaan elämänkulkuun, mahdollisuuksiin, palveluihin, toimintoihin ja yhteisiin asioihin vaikuttamista. Osallisuus voidaan liittää aktiiviseen kansalaisuuteen, aktivointiin, yhdenvertaisiin palveluihin, ihmisoikeuksiin, demokratiaan sekä merkityksellisyyteen ja mahdollisuuksiin. Se on kuulumista kokonaisuuteen, jossa voi liittyä erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja vuorovaikutussuhteisiin, jotka lisäävät elämän merkityksellisyyttä. (Isola ym. 2017, 3, 5.)

Sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteellisen tutkimuksen perusteella osallisuus ja sitä lisäävät toimet voidaan jaotella kolmeen eri osa-alueeseen, joita ovat osallisuus omassa elämässä, osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa sekä osallisuus yhteisestä hyvästä. Osallisuus omassa elämässä tarkoittaa mahdollisuutta elää omannäköistä elämää ja mahdollisuutta määritellä itse, mihin toimintoihin tai palveluihin osallistuu. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa kuvastaa itselle tärkeisiin ryhmiin ja yhteisöihin kuulumisen mahdollisuutta sekä itselle tärkeisiin asioihin vaikuttamista ja mahdollisuutta saada myös tarvittaessa tukea vaikuttamiseen. Osallisuus yhteisestä hyvästä viittaa yhdessä tekemisen mahdollisuuteen, eli mahdollisuutta nauttia yhteisestä hyvästä ja osallistua yhteisen hyvän tuottamiseen ja jakamiseen. Yhteisellä hyvällä tarkoitetaan toimintaa ja arvoja, joista seuraa yhteyksiä muihin ihmisiin sekä kiitosta ja arvostusta. (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2023, 20.)

Asiakasosallisuutta voidaan pitää yhtenä sosiaalityön kantavana periaatteena (Karjalainen ym. 2019, 22). Asiakasosallisuudella tarkoitetaan palveluiden käyttäjien aktiivista osallistumista palveluiden suunnitteluun, järjestämiseen, tuottamiseen, kehittämiseen ja arviointiin. Asiakasosallisuus on sosiaalista osallisuutta, jolla lisätään ja varmistetaan asiakaslähtöisyyttä sekä osallisuutta niin asiakastyössä kuin palvelujärjestelmässä. Useissa laeissa on säädetty asiakkaiden oikeudesta osallisuuteen, esimerkiksi kuntalaissa, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä laissa potilaan asemasta ja oikeuksista. Myös sosiaalihuoltolaki korostaa asiakasosallisuutta sekä asiakaslähtöisyyttä palveluissa. (Leemann & Hämäläinen 2015, 2.)

2.3 Menetelmällisyys sosiaalialalla

Sosiaalialan työssä käytetään erilaisia menetelmiä asiakastyön ja asiakkaan kohtaamisen tueksi. Suomessa sosiaalialan perusmenetelmiksi määritellään usein ohjaus ja neuvonta, ratkaisu- ja voimavarakeskeinen työ, kriisityö, psykososiaalinen sosiaalityö, ryhmien kanssa työskentely, perheytyö, verkostotyö sekä yhteistyö. Viime vuosina on yleistyneet myös erilaiset taidelähtöiset menetelmät ja palveluohjaus. (Näkki & Sayed 2015, 3–5.)

Kun määritellään työmenetelmän käsitettä, on tärkeää huomioida työmenetelmän ja työvälineen ero. Työvälineet voivat olla aineellisia, kuten erilaisia lomakkeita, haastattelurunkoja ja kuvakortteja. Myös musiikki, luonnonmateriaalit ja värit ovat luovan ilmaisun työvälineitä. Työvälineen merkitys ymmärretään sosiaalialalla kuitenkin laaja-alaisempana, kuin vain tekninen, aineellinen väline: työväline voi olla myös vuorovaikutuksen väline, kuten työntekijän sanallinen viestintä. Näin ollen myös työntekijä itse omana persoonanaan toimii muutoksen välineenä, joko sitä tukien tai tukahduttaen. (Hirvonen 2015, 17.)

Työmenetelmä sen sijaan on ammatillisten, vakiintuneiden työtapojen ja toimintojen kokonaisuus, joka on toistettavissa eri asiakastilanteissa ja siirrettävissä toisille työntekijöille. Työmenetelmän määrittelyssä korostuu erityisesti perusteltavuus ja tavoitesidonnaisuus: työtapojen ja -käytäntöjen vaikuttavuus voidaan perustella käytännön kokemuksella ja alan tutkimustiedolla. Sosiaalityössä menetelmät siis pohjautuvat teoreettiseen viitekehykseen tai käytännön teoriaan. (Karjalainen ym. 2021, 14; Hirvonen 2015, 18–19.) Uutta menetelmätietoa ja hyviä käytäntöjä syntyy tutkimuksen ja asiakastyön käytäntöjen yhteydessä, jolloin myös aiempi menetelmätieto vahvistuu tai vaihtoehtoisesti sitä voidaan kyseenalaistaa ja nostaa esiin uusia, vaikuttavampia menetelmiä (Hirvonen 2015, 20).

Aikuissosiaalityössä käytössä olevia menetelmiä on kartoitettu esimerkiksi vuonna 2012 julkaistussa Valtakunnallisessa aikuissosiaalityön kartoituksessa. Tutkimus toteutettiin sähköisenä kyselynä, johon vastasi yhteensä 225 aikuissosiaalityössä työskentelevää ammattilaista. Sosiaalityöntekijöillä ja sosiaaliohjaajilla oli käytössään pääsääntöisesti samoja menetelmiä. Tärkeimpinä menetelminä pidettiin asiakkaan kannustamista ja voimavarojen etsimistä sekä asiakkaan kuuntelemista ja empatian osoittamista. (Blomgren & Kivipelto 2012, 4–5.)

Menetelmäosaamista voidaan pitää tärkeänä osana sosionomin ohjaustyön osaamista ja kyky soveltaa ja arvioida erilaisia asiakastyön teoreettisia työmenetelmiä onkin määritelty yhdeksi sosionomin ydinosaamisalueista. Menetelmäosaaminen ei kuitenkaan ole ainoa osa sosionomin ammattitaitoa, eikä menetelmiä tule ajatella helppona, kaikille sopivina ratkaisuuina tavoitteiden saavuttamiseksi. (Hirvonen 2015, 28.) Pinnallisesti tai liian jäykästi sovelletut menetelmät voivat olla asiakastyölle jopa haitaksi (Karjalainen ym. 2021, 14). Sosionomin osaamiseen kuuluu tärkeänä osana myös vuorovaikutustaidot, yhteiskunnalliset rakenteet ja palvelujärjestelmät sekä ammatitietikka. Parhaimmillaan menetelmäosaaminen tuo sosionomille keinoja asiakkaan vuorovaikutusselliseen tukemiseen ja juurtuu kiinteäksi osaksi sosionomin osaamista ja arjen työtä. (Hirvonen 2015, 28.)

2.4 Menetelmät osallisuuden edistämässä

Osallisuuden kokemus lisää hyvinvointia. Jokaisella ihmisellä on tarve tulla kuulluksi ja kuulua joukkoon, ja oman roolinsa merkittäväksi kokeva ihminen uskaltaa helpommin tuoda ilmi omia ajatuksiaan ja odotuksiaan. Osallisuus ei kuitenkaan aina synny itsestään, vaan siihen tulee tarjota mahdollisuuksia ja oikeanlaista tukea. (Piiroinen & Tahvanainen 2022, 5.)

Sosiaalialalla työtä tehdään usein elämäntilanteissa, joissa asiakkaan täysivaltainen toiminta on vaikeutunut. Työntekijän tehtävänä on tukea asiakkaiden henkilökohtaista kasvua, myönteistä muutosta ja itsensä toteuttamista. Tukemalla asiakkaan toimijuutta pyritään lisäämään hänen edellytyksiään toimia ja osallistua yhteiskunnassa. Laadukkaissa sosiaalialan palveluissa sovelletaan menetelmiä, jotka edesauttavat täysivaltaisen kansalaisuuden toteutumista. (Näkki & Sayed 2015, 3–4.) Esimerkiksi hyvin toimiva palveluohjaus tukee asiakkaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia lisäten asiakkaan toiveikkuutta tulevaisuuden suhteen. Palveluohjaaja kulkee asiakkaan rinnalla turvaten asiakkaalle kuuluvat palvelut. Yhteisöihin ja palveluihin linkittyminen ja liittyminen palveluohjauksen kautta tukee asiakkaan osallisuutta. (Näkki & Sayed 2015, 56, 58.)

Vuosina 2018–2019 järjestetyssä osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilussa pyrittiin aiempaa osallistavampaan työskentelytapaan (Koponen 2020, 111). Toimeentulotuen siirryttyä Kelalle sosiaalityön merkitys ei ollut enää yhtä selvä ja asiakkaiden hakeutuminen sosiaalityöhön vähentyi. Ihmisten hakeutumista palveluihin haluttiin sujuvoittaa ja sosiaalityön menetelmiä päivittää vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Kuntia kannustettiin kokeilemaan uusia toimia asiakkaiden tavoittamiseksi ja käyttämään uusia menetelmiä, jotka tukevat asiakkaiden vahvuuksia. (Kivipelto ym.

2020, 13.) Kuntakokeilun aikana asiakkaan osallisuuden tukeminen oli asiakastyön menetelmistä kolmanneksi käytetyin. Osallisuuden tukeminen tarkoitti esimerkiksi harrastustoimintaan tai vertaisverkostoon ohjaamista. Usein osallisuuden tukemiseen liittyi myös ehkäisevän toimeentulotuen käyttö, jolla hankittiin asiakkaalle esimerkiksi jokin harrastusväline lisäten asiakkaan mahdollisuuksia osallistua harrastustoimintaan. (Koponen 2020, 111–112.) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, mukaan lukien aikuissosiaalityö, siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille 1.1.2023 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024, 7).

3 TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa aikuissosiaalityössä käytössä olevia osallisuutta edistäviä menetelmiä. Opinnäytetyössämme kokoamme ja jäsenämme kattavan tietopaketin menetelmistä sekä meille itsellemme, että muille alan ammattilaisille käytettäväksi. Tavoitteenamme on lisätä alan ammattilaisten tietämystä erilaisista osallisuutta edistävästä menetelmistä. Opinnäytetyötä voivat hyödyntää kaikki aikuisten kanssa työskentelevät. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui kirjallisuuskatsaus.

Ymmärryksen lisääminen erilaisista työmenetelmistä mahdollistaa niiden soveltamisen muuttuneeseen toimintaympäristöön ja uudenlaisiin tarpeisiin. Haluamme opinnäytetyöllämme myös edistää uudenlaisten menetelmien kehittämistä. Tutkimuksellamme pyrimme löytämään työkaluja asiakkaan osallisuuden tukemiseksi.

Tutkimuskysymyksemme on:

1. Millaisia osallisuutta edistäviä menetelmiä aikuissosiaalityössä käytetään?

Sosiaalialan kompetensseista opinnäytetyössämme korostuu erityisesti asiakastyön osaaminen, eettinen osaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen. Asiakastyön osaamiseen liittyy vahvasti asiakkaan osallisuuden tukeminen sekä menetelmäosaaminen. Asiakastyössä ja menetelmien käytössä tulee ottaa huomioon asiakkaan yksilöllisyys ja voimavarat. Menetelmien käyttö tulee olla perusteltua ja asiakkaan tilannetta ja osallisuutta edistävää. Tutkimukselliseen kehittämis- ja innovaatio-osaamiseen sisältyy tutkimus- ja kokemustietoa hyödyntävä asiakaslähtöinen kehittämistyö. Asiakastyön käytäntöjen ja menetelmien kehittäminen edellyttää menetelmien syvempää ymmärrystä, jota pyrimme opinnäytetyöllämme edistämään. (Sosiaalialan amk-verkosto 2023.)

Sosiaalityöntekijän tutkinto on yliopistossa suoritettava ylempi korkeakoulututkinto, joka sisältää sosiaalityön pääaineopinnot. Koulutuksen laajuus on 300 opintopistettä. (Opintopolku a.) Oikeuden toimia laillistettuna sosiaalityöntekijänä saa suorittamalla vaaditut opinnot, jonka jälkeen ammattiharjoittamisoikeutta voi hakea Valviralta (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015, 7 §). Sosiaalialan tutkinto-ohjelma (sosionomi) on 210 opintopisteen laajuinen ammattikorkeakoulutut-

kinto, joka valmistaa ammattihenkilöitä monipuolisiin sosiaalialan asiantuntemusta vaativiin työtehtäviin. Koulutusohjelmaan sisältyy erilaisia suuntautumisvaihtoehtoja. (Opintopolku b.) Valvira myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa sosionomin ammattia sekä toimia laillistettuna ammattihenkilönä henkilölle, joka on suorittanut Suomessa sosiaalialalle soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015, 8 §). Sosiaalihuollon ammattihenkilön ammatillisen toiminnan tavoitteena on edistää sosiaalista toimintakykyä, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä hyvinvointia (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015, 4 §).

Sosiaalialan ammattilaisten tehtävien ja vastuun jakoa määrittävät esimerkiksi työtehtävän tavoitteet, asiakasprosessi ja palvelun vaikuttavuus. Sosiaalihuollon palveluissa tietyt tehtävät ja toimenpiteet on rajattu sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtäväksi, kuten palvelutarpeen arvioiminen ja omatyöntekijänä toimiminen. Osa tehtävistä edellyttää kuitenkin sosiaalityöntekijän ammatinharjoittamisoikeutta, kuten erityistä tukea tarvitsevien lasten palvelutarpeen arviointi. Valvira on määrittänyt eri tehtävien edellyttämät ammattipätevyydet sosiaalihuollossa. Työmenetelmien käytön kannalta henkilön koulutustaustalla ei kuitenkaan ole merkitystä, sillä sekä sosiaalityöntekijät että sosionomit voivat hyödyntää samoja työmenetelmiä omassa työssään. Sosiaalialan työmenetelmien käyttäjien koulutustaustaa ei siis ole tarpeen erotella, joten emme siihen jatkossa kiinnitä huomiota. (Raatikainen ym. 2020, 71–72.) Työssämme keskitymme tutkimaan pelkästään työmenetelmiä, emme työvälineitä.

4 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan tutkimustapaa, jossa tutkitaan aiempia tutkimuksia ja tuotetaan uutta tietoa niitä tulkitsemalla ja yhdistelemällä. Tarkoituksena on tiivistää olemassa oleva, olennainen tieto ja muodostaa siitä kokonaiskuva vastaten ennalta asetettuun tutkimuskysymykseen. (Vilkkä 2023, 11–12 viitattu teoksessa Machi & McEvoy 2022, 5; Fan, Breslin, Callahan & Iszatt-White 2022, 5.) Tämä opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksena, sillä sen avulla saamme laajasti tietoa eri menetelmistä, joita viime vuosien aikana on käytetty. Aikuissosiaalityön menetelmien kehittäminen vaatii ensin kokonaiskuvan muodostamista käytössä olevista menetelmistä, johon kirjallisuuskatsaus on hyvä keino.

Kirjallisuuskatsauksen neljä tyyppiä ovat narratiivinen, integrointiivinen ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi (Vilkkä 2023, 19). Käytämme tässä opinnäytetyössä narratiivista katsaustyyppiä, jonka tavoitteena on tietyn ilmiön ymmärtäminen ja kuvaileminen. Narratiivisessa katsauksessa tutkijan tietämys tutkimusaiheesta kasvaa hiljalleen, kun perehdytään analysoitavaan tutkimusaineistoon. Katsaustyyppin avulla voidaan toteuttaa johdonmukainen kokonaisuus tiivistäen ja järjestäen aiemmista tutkimuksista saatua tietoa. (Vilkkä 2023, 22 viitattu teoksessa Fan ym. 2022, 2.)

Kirjallisuuskatsauksen prosessi on jaettavissa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa muotoillaan aineiston aihepiiri ja tutkimuskysymykset sekä tehdään hakusuunnitelma. Toinen vaihe sisältää aineiston tunnistamisen, laadunarvioinnin, analyysin ja tulokset. Viimeinen vaihe on katsauksen kirjoittaminen ja julkaisu. (Vilkkä 2023, 38 viitattu teoksessa Fink 2020, 6–7; Valkeapää 2016, 57, 60–61.)

4.2 Aineiston haku

Kirjallisuuskatsauksessa suositellaan käytettävän vähintään kahta tietokantaa ja hakuihin tulee ottaa mukaan sekä yleisiä että alakohtaisia tietokantoja (Vilkkä 2023, 63). Valitsimme opinnäytetyössä käytettäväksi tietokannoiksi Oula-Finnan, Medicin sekä Ebscon (Academic Search Premier).

Lisäksi teimme manuaalisia hakuja. Aiheeseemme liittyviä keskeisiä käsitteitä ovat aikuissosiaalityö, sosiaaliohjaus ja menetelmät. Valitsimme soveltuvat hakusanat, joista muodostimme hakulausekkeet tietokantahakuja varten. Hakulausekkeiden muodostamisessa käytimme Boolean-logiikkaa eli yhdistimme sanoja OR-, AND-, ja NOT-operaattorien avulla (Vilka 2023, 58). Boolean-logiikan rinnalla käytimme myös sanojen katkaisua. Hakusanojen ja –lauseiden muodostamisessa saimme apua Oulun ammattikorkeakoulun kirjaston informaatikolta. Käytetyt hakusanat ovat esitetty seuraavassa taulukossa.

TAULUKKO 1. Hakusanat

OR	OR	OR
Aikuissosiaalityö Sosiaalityö Sosiaaliohjaus Asiakastyö Social work Social services	Menetelmä Työmenetelmä Method Practice	Osallisuus Involvement Participation
	AND	AND

Ennen lopullista hakuja suoritimme koehakuja, jotta saimme alustavaa tietoa hakutuloksista. Ensimmäisen lopullisen haun teimme heinäkuussa 2024. Parhaiten tuloksia löytyi Oula-Finnasta, mutta sopivien aineistojen löytäminen osoittautui vaikeaksi. Toisen haun teimme elokuussa 2024 käyttäen yksinkertaisempia hakulausekkeita. Lisäsimme hakusanoihin myös sanan “vuorovaikutus” löytääksemme vuorovaikutukseen liittyviä menetelmiä. Hakutulokset ovat esitellyt alla olevissa taulukoissa.

TAULUKKO 2. Hakutulokset 4.7.2024

Tietokanta	Hakulauseke	Rajaukset	Tulosten määrä
Oula Finna	(aikuissosiaalityö* OR sosiaalityö* OR sosiaaliala* OR "sosiaalinen kuntoutus" OR sosiaaliohjau*) AND (menetelmä* OR työmenetelmä* OR toimintamalli* OR metodi*)	2013–2024	508
Oula Finna	(aikuissosiaalityö* OR sosiaalityö* OR sosiaaliala* OR "sosiaalinen kuntoutus" OR sosiaaliohjau*) AND (osallisuus* OR osallista*)	2013–2024	305
Medic	(aikuissosiaalityö* OR sosiaalityö* OR sosiaaliala* OR "sosiaalinen kuntoutus" OR sosiaaliohjau*) AND (menetelmä* OR työmenetelmä* OR toimintamalli* OR metodi*)	2013–2024	10
Medic	(aikuissosiaalityö* OR sosiaalityö* OR sosiaaliala* OR "sosiaalinen kuntoutus" OR sosiaaliohjau*) AND (osallisuus* OR osallista*)	2013–2024	9
Ebsco (Academic Search Premier)	("social work*" OR "social service*") AND (method* OR practice*) AND (involvement OR participation) AND (adult* OR "grown up*")	2013–2024 Vertaisarvioitu	1154

TAULUKKO 3. Hakutulokset 28.8.2024

Tietokanta	Hakulauseke	Rajaukset	Tulokset
Oula Finna	aikuissosiaalityö	2013–2024	1461
Oula Finna	(aikuissosiaalityö AND vuorovaikutu*)	2013–2024	124
Oula Finna	(asiakastyö AND vuorovaikutu*)	2013–2024	380
Oula Finna	(aikuissosiaalityö AND osallisuus*)	2013–2024	127
Oula Finna	(asiakastyö AND osallisuus*)	2013–2024	234

Tietokantahakujen lisäksi teimme manuaalisia hakuja Talentian sivuille sekä sosiaali- ja terveystieteiden julkaisuarkistoon Julkariin. Manuaalisten hakujen avulla löysimme kaksi aineistoa. Aineiston valinnan teimme vaiheittain. Katselmoimme hakutuloksista ensin otsikon ja tiivistelmän, joiden perusteella joko karsimme tai valitsimme aineiston jatkoon. Tämän jälkeen perehdyimme aineistojen tekstiin. Mikäli teksti sopi tutkittavaan aiheeseen ja sisääntokriteerit täyttyvät, voitiin aineisto valita tutkimukseen. Aineistoja hylättiin poissulkukriteerien perusteella. Alun perin yksi sisääntokriteerimme oli, että aineisto on vertaisarvioitu. Emme kuitenkaan löytäneet aiheestamme tarpeeksi vertaisarvioituja aineistoja, joten tutkimuksessamme on käytetty myös aineistoja, joita ei ole vertaisarvioitu. Aineistojen luotettavuutta on kuitenkin arvioitu tarkasti. Valitsemamme aineistot ovat erilaisia sosiaalialan julkaisuja.

Aineiston sisäänto- ja poissulkukriteerit ovat esitetty taulukossa 4 ja valitut aineistot taulukossa 5.

TAULUKKO 4. Sisäänto- ja poissulkukriteerit

Sisääntokriteerit	Poissulkukriteerit
<ul style="list-style-type: none"> - Aineisto on julkaistu vuosina 2013–2024 - Aineisto vastaa tutkimuskysymykseen - Aineiston kielenä on suomi tai englanti - Aineisto on maksuton - Aineisto on luotettava 	<ul style="list-style-type: none"> - Aineisto on julkaistu ennen vuotta 2013 - Aineisto ei vastaa tutkimuskysymykseen - Kielenä on jokin muu kuin suomi tai englanti - Aineisto on maksullinen - Aineisto ei ole luotettava

TAULUKKO 5. Valitut aineistot

Aineisto	Aineiston kuvaus
<p>Teoksesta Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.) Tampere: Juvenes Print Oy 2018 seuraavat artikkelit</p> <p>1. ”Sosiaalisen kuntoutuksen voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät” Vuokila-Oikkonen, Päivi & Keskitalo, Elsa</p> <p>2. ”Osaksi yhteisöjä kehittämällä - aikuissosiaalityön uusi suunta” Kinnunen, Seija</p> <p>3. ”Sosiaalinen kuntoutus työelämäosallisuutta edistämässä” Böckerman, Heidi</p>	<p>1. Artikkelissa tutkitaan, millaisia voimavara- ja ratkaisukeskeisiä menetelmiä sosiaalisessa kuntoutuksessa käytetään. Aineisto koostuu sosiaalisen kuntoutuksen koulutukseen osallistuneiden työntekijöiden kehittämistehtävistä.</p> <p>2. Kuvaus Jyväskylän sosiaalisen kuntoutuksen hankkeessa (SOSKU-hanke) syntyneitä yhteiskehittämisen prosessia ja sen tuloksista.</p> <p>3. Artikkelit käsittelee sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä työllistymisen polulla sekä sosiaalisen kuntoutuksen osallisuutta edistäviä vaikutuksia.</p>
<p>Kohti luonnollista hyvinvointia: näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen Ylilauri, Martta & Yli-Viikari, Anja Vaasa: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti 2019</p>	<p>Vaasan yliopiston julkaisu, joka kokoaa yhteen 35 suomalaisen tutkijan, kehittäjän sekä ammattilaisen asiantuntijan puheenvuorot luonto- ja eläinavusteisen toiminnan tarpeista ja mahdollisuuksista. Julkaisussa käsitellään myös luonnon merkitystä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen.</p>
<p>Odottamattomia aarteita – ilmaisua, leikkisyyttä ja luovaa toimintaa ryhmässä Huhtinen-Hildén, Laura & Lamppu, Minna (toim.) Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu 2018</p>	<p>Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisu, jossa kuvataan tutkimukselliseen tietoon perustuen, miten luovuus ja luova toiminta voivat rakentaa hyvinvointia ja osallisuutta. Sisältää myös ideoita luovaan toimintaan, joita voi soveltaa erilaisissa sosiaalialan ympäristöissä.</p>
<p>Teoksesta Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla Näkki, Pirjo & Sayed, Terttu (toim.) Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy 2015 seuraavat artikkelit</p> <p>1. ”Palveluohjauksen käytäntöjä” Liikanen, Sanna-Liisa</p>	<p>1. Artikkelit tarkastelee palveluohjauksen käytäntöjä sekä sitä, millaista on toimiva palveluohjaus. Artikkelissa esitellään palveluohjaajilta kerättyä kokemustietoa.</p> <p>2. Artikkelit käsittelee ryhmien ohjaamista sosiaalityössä. Painopisteenä osallisuutta edistävät toiminnalliset menetelmät. Artikkelissa hyödynnetään sosionomiopiskelijoiden kokemuksia toiminnallisen ryhmän ohjaamisesta.</p>

<p>2. "Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä" Tanskanen, Susanna</p> <p>3. "Yhteisötyön menetelmät sosiaalialalla" Siirto, Ulla & Tuuri, Kaija</p>	<p>3. Artikkelissa tarkastellaan yhteisötyön menetelmiä sosiaalialan työssä.</p>
<p>Tiekartta 2030 Karjalainen, Pekka, Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö 2019</p>	<p>Sosiaali- ja terveysministeriön tekemä aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuusselvitys. Selvityksessä rakennetaan visiota aikuis-sosiaalityön tulevaisuudesta sekä esitetään toimenpide-ehdotuksia sosiaalityön kehittämiseksi.</p>
<p>Teoksesta Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus Matthies, Aila-Leena, Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) Helsinki: Gaudeamus 2021 seuraavat artikkelit</p> <p>1. "Asiakasosallisuus aikuissosiaalityön asiakassuhteessa" Rissanen, Päivi</p> <p>2. "Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä" Viitasalo, Katri</p>	<p>1. Artikkelissa tarkastellaan asiakasosallisuuden muodostumista sekä sen muotoja aikuissosiaalityössä. Tutkimustapana omakohtaisen kokemuksen tutkiminen.</p> <p>2. Artikkelissa käsitellään taloussosiaalityötä hyödyntäen asiakastyön vaikutuksia selittäviä mekanismeja. Keskiössä taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen. Aineisto koostuu työntekijöiden näkemyksistä, jotka koskevat taloudellisten vaikeuksien käsittelyä sosiaalityössä.</p>
<p>Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus aikuissosiaalityössä Kuorelahti, Marianne Teoksessa Tutkiva sosiaalityö Ammattijärjestö Talentia ry / Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura 2022</p>	<p>Tutkimus yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuudesta aikuissosiaalityössä. Kirjallisuuskatsaus.</p>
<p>Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö – opas ammattilaisille Karjalainen, Pekka, Kivipelto, Minna, Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi Terveystieteiden tutkimuskeskus 2021</p>	<p>Aikuissosiaalityön menetelmäopas. Materiaali on tuotettu sosiaalihuollon kehittämissohjelman työpajoissa.</p>
<p>Vuorovaikutus asiakastyössä: Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Mönkkönen, Kaarina Helsinki: Gaudeamus 2018</p>	<p>Teoksessa kuvataan asiakaskohtaamisten moninaisuutta ja pohditaan vuorovaikutuksen kompastuskiviä. Käytännön esimerkkien avulla käsitellään myös yhteistoiminnallisen ja dialogisen suhteen rakentumista sekä asiakkaan toimijuiden tukemista.</p>

4.3 Aineiston analysointi

Kirjallisuuskatsauksen sisällönanalyysi koostuu kolmesta vaiheesta, joita ovat analyysin valmistelu, organisointi ja raportointi (Vilka 2023, 86 viitattu teoksessa Dwyer 2020, 65). Valmisteluvaiheessa selvitetään analysoitavan tutkimuksen aihe, teoria ja menetelmä sekä mikä oli tutkimuksen tavoite. Tutkittavien tutkimusten tietoja voidaan järjestellä esimerkiksi taulukoihin tai kuvioihin niiden yhdistelemisen helpottamiseksi. (Vilka 2023, 87 viitattu teoksessa Knopf 2006, 129.) Toisessa vaiheessa suoritetaan induktiivinen analyysi, jossa aineistosta löytyneet havainnot muunnetaan tuloksiksi ja päätelmiksi. Kolmas vaihe sisältää analyysin ja tulosten kuvaamisen ja raportoinnin. (Vilka 2023, 87 viitattu teoksessa Dwyer 2020, 65–66.)

Aineistosta löytyvien havaintojen yhdistelyyn on olemassa useita eri menettelytapoja (Vilka 2023, 88). Kirjallisuuskatsauksessa voidaan käyttää esimerkiksi teemoittelua tai laadullisessa tutkimuksessa yleisesti käytettyä aineistolähtöistä sisällönanalyysia (Vilka 2023, 88; Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.5). Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa vastaus tutkimustehtävään saadaan yhdistelemällä käsitteitä. Se koostuu kolmesta vaiheesta: redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Ensin aineisto redusoidaan eli pelkistetään karsimalla siitä pois tutkimukselle epäolennainen tieto. Klusterointivaiheessa aineistosta pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään niin, että samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet muodostavat alaluokkia. Luokittelua jatketaan yhdistelemällä alaluokkia yläluokiksi ja yläluokkia pääluokiksi. Pääluokista muodostuu lopulta tutkimustehtävään yhteydessä olevia yhdistäviä luokkia. Viimeisessä vaiheessa aineisto abstrahoidaan eli muodostetaan siitä teoreettisia käsitteitä. Klusterointi on osa abstrahointiprosessia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.3.) Tässä opinäytetyössä käytämme analyysimenetelmänä teemoittelua, jonka avulla voidaan tarkastella yksittäisten teemojen yhdistäviä ja eriäviä piirteitä (Vilka 2023, 88 viitattu teoksessa Booth ym. 2022, 238; Dwyer 2020, 64–65). Teemojen etsinnässä käytämme apuvälineenä taulukointia. Teema-analyysi on periaatteiltaan ja logiikaltaan hyvin samankaltainen kuin sisällönanalyysi, mutta luokkien sijaan aineisto järjestellään teemoittain, joita sitten vertaillaan toisiinsa (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.5).

Aloitimme analyysin perehtymällä aineistoihin ja kirjoittamalla niistä muistiinpanoja. Tämän jälkeen poimimme muistiinpanoista tutkimuksemme kannalta olennaisia ilmauksia, joita lähdimme pelkistämään. Pelkistetyt ilmaukset kokosimme taulukkoon, jotta voimme vertailla niitä ja etsiä yhdistäviä teemoja.

TAULUKKO 6. Esimerkki analyysistä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Teema
“Taustalla asiakkaiden ohjautumisessa erilaisiin ryhmiin oli pyrkimys lisätä asiakkaan toimintakykyä ja osallisuutta” (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 171).	Osallisuuden lisääminen ryhmätoiminnalla	Ryhmätoiminta
“Asiakasosallisuutta lisäävänä menetelmänä se (kehittäjä-asiakastoiminta) tulee samalla lisänneeksi asiakkaiden hyvinvointia” (Kinnunen 2018, 179).	Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen kehittäjäasiakastoiminnalla	Yhteiskehittäminen

5 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Kirjallisuuskatsaukseen liittyy pyrkimys tutkimusprosessin luotettavuuteen, pätevyyteen ja yleistettävyyteen. Katsauksen aineiston hankinnassa tulee käyttää harkintaa ja hakuprosessi toteutetaan rajatusti, järjestelmällisesti ja johdonmukaisesti. Kirjallisuuskatsauksen toteuttamisen tulee olla läpinäkyvää eli katsauksessa kuvataan tarkasti kaikki tutkimusprosessin vaiheet ja aineiston hankintaan liittyvät valintakriteerit, jotta tutkimus on toistettavissa. (Vilka 2023, 13 viitattu teoksessa Fan ym. 2022, 5–6; Machi & McEvoy 2022, 5.) Läpinäkyvyydestä huolehtimiseksi teimme muistiinpanoja koko tutkimusprosessin ajan. Olemme kuvailleet hakuprosessin tarkasti ja läpinäkyvästi ja tuomme selkeästi esiin, mistä lähteestä aineisto on. Kiinnitimme myös huomiota siihen, onko julkaisulla rahoittajaa tai muita kaupallisia tai poliittisia yhteyksiä.

Hyvän tieteellisen käytännön periaatteita noudatetaan kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa. Eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan sen peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus sekä vastuunkanto. Periaatteiden toteutumisesta huolehditaan hyvien tieteellisten menettelytapojen avulla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 9, 11.)

Kirjallisuuskatsauksessa korostuu tutkijan toiminnan rehellisyys ja vilpittömyys, kun tutkitaan toisten tekemiä tutkimuksia. Tutkimuksia tulee aina kunnioittaa ja esittää ne oikeassa valossa. Tutkija saa olla kriittinen, mutta ei arvostele. Eettisyyden kannalta on tärkeää, että kirjallisuuskatsauksessa analysoitavaa aiempaa tutkimustietoa ei vääristellä eikä siitä tehdä virheellisiä tulkintoja. Lähdeviitteet tulee olla näkyvillä. (Vilka 2023, 99 viitattu teoksessa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012.) Kirjallisuuskatsauksen tulokset raportoimme rehellisesti ja pohdinnassa tuomme esiin sen ongelmakohdat.

Luotettavuuden varmistamiseksi kirjallisuuskatsauksissa tulee toteuttaa kaksi eri laadunarviointia: katsaukseen valittavien alkuperäistutkimusten laadunarviointi sekä toteutetun kirjallisuuskatsauksen laadunarviointi (Vilka 2023, 92). Olimme etukäteen perehtyneet laadunarvioinnin keskeisiin periaatteisiin, jotta voimme kiinnittää huomiota kirjallisuuskatsauksen kriittisiin kohtiin jo tutkimusprosessin aikana. Opinnäytetyössämme varmistamme, että tutkittava aineisto on laadukasta, luotettavaa sekä yleistettävää.

6 OSALLISUUTTA EDISTÄVÄT MENETELMÄT

Analysoinnin myötä tutkimusaineistosta nousi esiin seuraavat teemat: voimavaralähtöisyys ja dialogisuus, palveluohjaus, taloussosiaalityö, yhteisötyö, ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät, yhteiskehittäminen ja kokemusasiantuntijuus sekä taide- ja luontolähtöiset menetelmät. Olemme jakaneet menetelmät yksilötyön menetelmiin ja yhteisöllisiin menetelmiin. Yhteisölliset menetelmät ovat kuitenkin osittain sovellettavissa myös yksilötyöhön ja toisin päin. Seuraavaksi avaamme tuloksia tarkemmin.

6.1 Yksilötyön menetelmät

Yksi osallisuuden ulottuvuuksista on mahdollisuus vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin (Isola ym. 2017, 3). Yksilötyön menetelmillä keskitytään vahvistamaan asiakkaan osallisuutta omassa elämässään sekä itseään koskevissa asioissa. Toimijuuden vahvistaminen on yksi tärkeä osa osallisuutta edistävää työskentelyä. (Isola ym. 2017, 5.) Tutkimuksessamme esille nousseita yksilötyön menetelmiä ovat voimavaralähtöisyys ja dialogisuus, palveluohjaus sekä taloussosiaalityö.

6.1.1 Voimavaralähtöisyys ja dialogisuus

Dialogisuus ja voimavaralähtöisyys korostuivat lähes jokaisessa analysoimassamme aineistossa. Voimavaralähtöisiä menetelmiä ovat esimerkiksi ratkaisukeskeinen menetelmä, verkostotyö ja motivoiva haastattelu. Ratkaisukeskeinen työmenetelmä painottaa asiakkaan omia ratkaisuja, verkostotyö sen sijaan painottaa asiakkaan koko lähiverkoston voimavaroja. (Mönkkönen 2018, 201.) Ratkaisukeskeisessä menetelmässä lähtökohtana ovat pienet tavoitteet, joita kohti edetään. Erityisen tärkeää on huomioida asiakkaan voimavarat, vahvistaa jo toimivia asioita asiakkaan elämässä ja kiinnittää huomio mahdollisuuksiin. (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 166.) Motivoivan haastattelun pyrkimyksenä on asiakkaan itsetunnon vahvistaminen ja omien taitojen tunnistaminen ongelmien ratkaisemiseksi (Mönkkönen 2018, 201). Voimavaralähtöisissä työmenetelmissä asiakas on aktiivinen osallistuja auttamisprosesseissa ja hänet nähdään oman elämänsä asiantuntijana. Osallisuus omaan elämään ja omiin asioihin herättää usein toivon paremmasta tulevaisuudesta. (Mönkkönen 2018, 201; Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 166.)

Kaikissa työmenetelmissä on olennaisena osana dialogisuus. Jokaista työmenetelmää voidaan käyttää dialogisesti ja ratkaisevaa on se, miten asiakasta lähestytään ja miten tilanteessa muodostetaan tietoa. Dialogisessa suhteessa ihminen nähdään jatkuvasti muuttavana, tietoisena toimijana, jonka kanssa voidaan ainoastaan asettua suhteeseen, missä voi syntyä yhteisiä oivalluksia. Päämääränä on neuvottelusuhde, jossa vastavuoroisuus on keskeinen periaate. (Mönkkönen 2018, 108, 117.) Asiakasosallisuus voidaan ajatella sosiaalityön työtapana, jossa asiakas on toimenpiteiden kohteen sijasta toiminnan subjekti. Asiakasosallisuutta vahvistavan työtavan välineitä ovat kohtaaminen, dialogi ja vuorovaikutus. Pelkkä kuulluksi tuleminen ei riitä, vaan tavoitteiden saavuttamiseksi vaaditaan osallisuutta tukeva asiakassuhde, jossa asiakkaan oma tieto ja hänen näkemyksensä ovat keskeinen osa dialogia. Osallisuus ja voimaantuminen liittyvät kiinteästi yhteen: kun asiakas on omaan elämäänsä vaikuttavien päätösten keskiössä, on voimaantuminen mahdollista. Voimaantumisen myötä elämänhallinta lisääntyy, asiakas tunnistaa paremmin voimavarojaan ja mahdollisuuksiaan sekä uskoo toimintansa merkityksellisyyteen. (Rissanen 2021, 137–140.)

6.1.2 Palveluohjaus

Palveluohjaus on keskeinen sosiaalityön menetelmä (Karjalainen ym. 2021, 14) ja sitä tehdään useilla eri aikuissosiaalityön areenoilla. Palveluohjaus perustuu luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen asiakkaan ja työntekijän välillä mahdollistaen asiakkaalle hänen tarpeidensa mukaisen ja oikea-aikaisen avun. Palveluiden suunnittelun keskittäminen yhdelle henkilölle on asiakaslähdeistä, sillä se mahdollistaa asiakkaalle paremman osallisuuden omien palveluiden suunnitteluun. Onnistunut palveluohjaus tunnustaa asiakkaan asiantuntijuuden tukien näin asiakkaan osallisuutta omaan elämäänsä. (Liikanen 2015, 43–44, 46.) Asiakkaan verkoston selkeyttäminen myös lisää asiakkaan luottamusta kuntoutumiseen (Karjalainen ym. 2021, 18).

Palveluohjaus on suunnitelmallista toimintaa, joka vaatii molemmilta osapuolilta aikaa ja sitoutumista. Palveluohjaaja kulkee asiakkaan rinnalla turvaten riittävät palvelut ja ajaen asiakkaan asioita tarvittaessa. Asiakkaan liittäminen erilaisiin yhteisöihin ja palveluihin lisää osallisuutta. (Liikanen 2015, 58.)

6.1.3 Taloussosiaalityö

Taloussosiaalityö liittyy usein asumisen turvaamiseen, mutta myös muunlaisten velka-asioiden selvittäminen ja talouden hallinnan tukeminen ovat tärkeässä roolissa. Taloussosiaalityötä on kehitetty erityisesti perustoimeentulotuen siirryttyä Kelalle. (Karjalainen ym. 2021, 19.) Taloussosiaalityö ja taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen kytkeytyvät vahvasti osallisuuden edistämiseen (Karjalainen ym. 2021, 19; Viitasalo 2021, 220). Heikkoon taloudelliseen asemaan liittyy usein alttius heikentyneeseen hyvinvointiin ja arjen epävakauteen. Taloudellinen huono-osaisuus voi liittyä hyvin erilaisiin elämäntilanteisiin, joihin etsitään ratkaisua ottaen huomioon tilanteen moniulotteisuus. Taloussosiaalityöllä edistetään vaikeaan asemaan joutuneiden ihmisten ja perheiden taloudellista tasapainoa tukien näin heidän osallisuuttaan ja hyvinvointiaan sekä vähentäen eriarvoisuutta. (Viitasalo 2021, 219–220, 223.)

6.2 Yhteisölliset menetelmät

Yhteisöllisissä menetelmissä korostuu ryhmässä toimimisen merkitys. Kun toimitaan yhdessä jonkin yhteisen tavoitteen eteen, vahvistuu ryhmään kuulumisen tunne (Huhtinen-Hildén & Lamppu 2018, 16). Yhteisöjen kautta sosiaalityössä voidaan ehkäistä myös sosiaalisten ongelmien syntymistä (Karjalainen ym. 2019, 68). Yhteisöllisiä menetelmiä, joita tutkimuksessamme nousi esille, ovat yhteisötyö, ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät, yhteiskehittäminen ja kokemusasiantuntijuus sekä taide- ja luontolähtöiset menetelmät.

6.2.1 Yhteisötyö

Yhteisötyöllä tähdätään muutoksiin yhteisön hyvinvoinnin lisäämiseksi. Erilaisten aktiviteettien järjestäminen yhteisössä ja parempien palveluiden varmistaminen ovat yhteisötyön perusta. Yhteisötyön taustalla vallitsee ajatus siitä, että yhteisöllä ja lähiympäristöllä on valtava merkitys ihmisen hyvinvoinnille, turvallisuudelle ja vuorovaikutukselle. (Siirto & Tuuri 2015, 128–129.) Yhteisötyö edellyttää sosiaalityön jalkautumista ja läsnä olemista paikallisyhteisöissä. Toimistosta pois siirtyminen muuttaa myös asiakkaan ja työntekijän välistä valtasuhdetta ja asiakkaasta voi tulla aktiivisempi osallistuja. (Karjalainen ym. 2019, 68.)

Yhteisötyössä korostetaan sosiaalisten verkostojen merkitystä. Siinä ihmiset nähdään aktiivisina toimijoina ja heitä tuetaan omien voimavarojen löytämisessä. (Karjalainen ym. 2019, 68.) Ajatellaan, että ihmisellä on kyky ja halu kehittää lähiympäristöään. Työntekijän rooli on tarjota asukkaille osallistumisen mahdollisuuksia. (Siirto & Tuuri 2015, 129.) Yhteisötyö on sekä voimavarakeskeistä että asukas- ja toimijakeskeistä työtä. Se mahdollistaa sosiaalisen tuen ja sosiaalisia ongelmia ehkäisevän työtteen. (Karjalainen ym. 2019, 68.) Lisäksi sillä voidaan vahvistaa ihmisten osallisuutta, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä pystyvyyden tunnetta. (Karjalainen ym. 2019, 68; Kuorelahti 2022, 61–62). Kuorelahden (2022, 61–62) tutkimuksen mukaan yhteisötyön positiiviset vaikutukset yksilöön ovat kiistattomia. Osallisuuden ja kuulumisuuden tunteen kasvaessa kokemus omasta merkityksellisyydestä vahvistuu, mikä puolestaan vaikuttaa itsetuntoon ja oma-aloitteisuuden lisääntymiseen. Yhteisötyö luo toiveikkuutta, jonka myötä vastuunotto omien asioiden hoitamisesta lisääntyy lisäen samalla myös asiakkaan motivaatiota ja sitoutumista muihin palveluihin.

6.2.2 Ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät

Yksinäisyys ja eristäytyneisyys koskettavat monia sosiaalityön asiakkaita. Sosiaaliset kontaktit vertaisiin tai muihin ihmisiin parantavat elämänlaatua ja sosiaali- ja terveysalan työntekijät ohjaavat asiakkaita erilaisiin ryhmiin. Ryhmätoimintaa järjestetään useilla sosiaalialan kentillä, kuten aikuisosiaalityössä, erilaisissa hankkeissa, sosiaalisessa kuntoutuksessa sekä kuntouttavassa työtoiminnassa. (Tanskanen 2015, 105–106.) Sosiaalinen kuntoutus on myös itsessään tärkeä sosiaalityön osallisuutta edistävä menetelmä. Sosiaalisessa kuntoutuksessa yhdistyy yksilöllinen tuki ja toiminnallisuus. (Karjalainen ym. 2021, 14, 20.) Kuntouttava työtoiminta voidaan nähdä sosiaalisen kuntoutuksen osana (Böckerman 2018, 232).

Ryhmätoimintaan osallistuminen mahdollistaa kuulumisen tunteen sekä vaikuttaa positiivisesti elämänlaatuun. Tunne yhteenkuulumisesta sekä itsensä merkitykselliseksi kokemisesta lisäävät osallisuutta. Osallistumisen myötä aktiivisuus elämässä lisääntyy ja itsetunto sekä resilienssi vahvistuvat. Itsetuntoa tukee, kun asiakkaat huomaavat, että pystyvät osallistumaan säännölliseen toimintaan ja esimerkiksi saapumaan ajoissa paikalle. Ryhmätoiminta tukee arjen rytmiä. Asiakkaan osallistuminen ryhmään voi olla alku muutokselle ja edesauttaa johonkin muuhun toimintaan osallistumista. (Böckerman 2018, 239–241; Tanskanen 2015, 109, 123.)

Joskus asiakkaalle sopivaa ryhmää voi olla vaikea löytää tai kynnys ryhmään osallistumiselle on korkea. Ryhmät, jotka perustuvat toiminnallisuuteen voivat olla asiakkaalle helpommin lähestyttäviä. Toiminnalliset ryhmät voivat olla esimerkiksi harrastuspohjaisia, terapeuttisia tai kasvatuksellisia. Sisältönä voi olla taide, liikunta, käsityöt, ruoanlaitto tai muu toiminnallisuus. Sosiaalityössä toiminnallisilla ryhmillä pyritään asiakkaan voimaannuttamiseen ja toimintakyvyn vahvistumiseen. Yhteistoiminnallisuus vahvistaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Tanskanen 2015, 105–106, 108.) Toiminnallisten menetelmien avulla sosiaalinen kanssakäyminen ja vuorovaikutus lisääntyy luonnollisesti, kun tekemisen lomassa syntyy keskustelua (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 172; Tanskanen 2015, 108).

Toiminnallisuutta voidaan hyödyntää myös yksilötyössä käyttäen samoja menetelmiä, kuin ryhmätoiminnassa. Yksilötapaamisissa asioita voidaan lähestyä toiminnallisen tekemisen kautta. Esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen yksilötyössä asiakkaat voivat toivoa jotain itselleen mielekäästä tekemistä, kuten museossa tai kuntosalilla käyminen. Toiminnallisten menetelmien ja asiakkaan oman aktiivisen toimijuuden avulla voidaan löytää asioita, jotka tuottavat asiakkaalle iloa ja onnistumisen kokemuksia vahvistaen samalla tunnetta omasta pärjäämisestä. (Kinnunen 2018, 188; Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 170.)

6.2.3 Yhteiskehittäminen ja kokemusasiantuntijuus

Yhteiskehittämisestä tai yhteistutkimisesta voidaan puhua silloin, kun asiakkaat kehittävät palveluja yhdessä ammattilaisten kanssa. Siinä asiakkaat ja ammattilaiset pohtivat asioita yhdessä ja toimivat tasavertaisina kumppaneina. (Karjalainen ym. 2019, 29, 75.) Yhteistutkiminen tai yhteiskehittäminen on yksi sosiaalityön asiakaslähtöinen ja osallisuutta edistävä menetelmä (Karjalainen ym. 2019, 75; Kinnunen 2018, 177). Yhteiskehittämisen tai yhteistutkimisen hyötynä pidetään sitä, että siinä keskitytään ongelmien sijaan voimavarojen löytämiseen. Asiakkaiden asiantuntemuksen hyödyntäminen tulisi toteuttaa tavalla, joka mahdollistaa heidän motivoitumisensa ja työnsä tukemisen. Pyrkimyksenä on, että asiakkaat eivät ole pelkkiä tiedon tuottajia vaan hyötyisivät toiminnasta myös itse. Yksi esimerkki yhteistutkimisesta on Espoossa vuonna 2017 toteutettu sosiaalinen sirkus, joka toimi myös sosiaalisena kuntoutuksena maahanmuuttajaisille. (Karjalainen ym. 2019, 29, 75.)

Yhteiskehittämisen tavoitteena on luoda asiakkaille luontevia mahdollisuuksia osallistumiseen ja osallisuuteen. Yhteiskehittämisen pohjalta voidaan rakentaa tarkoituksenmukaisia ja vaikuttavia

palveluita. Asiakkaalle yhteiskehittäminen tuo mahdollisuuden luottamukselliseen vuorovaikutukseen sekä yhteisöllisyyteen. (Kinnunen 2018, 177–178.) Yhteiskehittäminen voi myös tuoda esiin asiakkaan voimavaroja ja voimauttaa (Kinnunen 2018, 178; Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 172). Tärkeä osa yhteiskehittämistä ovat kehittäjäasiakkaat, jollaisena kuka tahansa voi toimia tuoden esiin omat näkemyksensä ja kokemuksensa. Kehittäjäasiakastoiminta on asiakasosallisuutta lisäävää toimintaa tukien samalla myös asiakkaiden hyvinvointia. (Kinnunen 2018, 178–179.)

Tärkeitä osallisuutta edistäviä kokemuksia voi saada myös kokemusasiantuntijana toimimisesta (Rissanen 2021, 144). Kokemusasiantuntijasta on hyötyä niin asiakkaille kuin kokemusasiantuntijalle itselleen (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 172). Omat vaikeat kokemukset on mahdollista kääntää voimavaraksi, kun niitä pääsee hyödyntämään. Toimiminen vertaisena tai kokemusasiantuntijana tuo kokemuksen siitä, että on tärkeä ja hyödyllinen yhteiskunnan jäsen. (Rissanen 2021, 144.)

6.2.4 Taide- ja luontolähtöiset menetelmät

Tutkimusten mukaan luonto on merkityksellinen asia suurimmalle osalle ihmisistä. Luontoympäristössä toimimisella voi olla suuri merkitys toimintakyvyn edistämiseen ja pelkkä luonnossa oleskelu edistää tutkitusti niin fyysistä kuin psyykkistäkin terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. (Ylilauri & Yli-Viikari 2019, 1–2; Kuorelahti 2022, 64.) Luontoavusteinen työmuoto tarjoaa asiakkaalle merkityksellisiä ja rikastavia kokemuksia, ja toimintaympäristöt synnyttävät yhteisöllistä ja sosiaalista ilmapiiriä. Luontoyhteyden kokeminen on kokonaisvaltainen kokemus ja asiakas voi itse määrittellä oman osallistumisensa tason. Luonnon hyvinvointia lisäävät vaikutukset syntyvät osallisuuden, yhteisöllisyyden, kokemuksellisuuden sekä luonnon elvyttävyyden kautta. Luontolähtöisten menetelmien tulee tuottaa osallistujalle onnistumisen kokemuksia ja tuotteliaisuutta. Luontoavusteisilla menetelmillä pyritään voimaannuttamaan asiakkaita, lievittämään yksinäisyyden ja eristäytyneisyyden tunteita, vahvistamaan yhteisöllisyyttä, löytämään elämän merkityksellisyyttä sekä parantamaan toimintakykyä. (Ylilauri & Yli-Viikari 2019, 53, 214–215.) Luontolähtöisten ja eläinavusteisten menetelmien sosiaalisia vaikutuksia ovat sosiaalisten taitojen vahvistuminen sekä vuorovaikutuksen parantuminen. Eläinten kanssa ja ryhmässä tapahtuva vuorovaikutus voimauttaa sekä vahvistaa sitoutumista ja vastuuntuntoa. Luontolähtöisen toiminnan on todettu myös edistävän ja nopeuttavan asiakkaan ja ammattilaisen luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentumista. (Kuorelahti 2022, 65–66.)

Sosiaalityössä on alettu hiljalleen hyödyntämään luontolähtöisiä menetelmiä, mutta lähinnä erilaisissa hankkeissa tai ostopalveluna ulkopuolisilta tuottajilta (Kuorelahti 2022, 69). Kaikissa asiakasryhmissä ilmenee tarpeita luontolähtöisten menetelmien käytölle, mutta luontoavusteinen työmuoto edistää etenkin uupuneiden ja masentuneiden asiakkaiden hyvinvointia (Ylilauri & Yli-Viikari 2019, 215).

Luovuus on ihmiselle tärkeää ja luova toiminta laajentaa osallisuuden tilaa, mikä voi edistää hyvinvointia. Ilmaisuihin, leikkimiseen, luovuus ja mielikuvat laajentavat kokemuksellista tilaa ja avaavat uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia. Energian suuntaaminen omien tarpeiden ohjaamana johonkin mielekkääseen tekemiseen vahvistaa toiminnan potentiaalia. Luova toiminta mahdollistaa erilaisia kommunikaatiokeinoja, mikä liittyy yhteisen toiminnan ohella ihmisiä toisiinsa. Ryhmässä luova toiminta mahdollistaa kokemusten, ajatusten ja tunteiden jakamisen turvallisella tavalla. Luova ilmaisu lisää uskoa itseensä sekä vahvistaa merkityksellisyyden kokemusta ja toimijuutta. Itsensä ilmaisu on tärkeä voimavara, joka voi saada meidät tuntemaan itsemme tärkeiksi ja arvostetuiksi. Luova toiminta mahdollistaa jokaisen osallistujan itseilmaisun ja avaa mahdollisuuden erilaisiin vuorovaikutustapoihin, mikä tukee osallisuuden kokemusten syntymistä. Osallisuuden kokemus on subjektiivinen ja rakentuu tunteelle siitä, että on osa yhteisöä. Jo pelkkä läsnäolo voi luoda osallisuuden kokemuksen. (Huhtinen-Hildén & Lamppu 2018, 6–11, 14, 80.)

Sekä luovat että luontoavusteiset menetelmät tarjoavat osallistujalle merkityksellisiä kokemuksia, joiden on todettu olevan hyvinvointia edistäviä. Erilaiset toimintaympäristöt ja monipuoliset toimintamahdollisuudet tarjoavat useita osallistumisen ja kommunikoinnin keinoja, jotka helpottavat vuorovaikutusta toisten kanssa ja siten lisäävät yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Molemmissa menetelmissä nousee esille toimijuuden merkitys ja se, että asiakkaalla itsellään on mahdollisuus määritellä oma osallistumisen taso. Olennaista sekä luontoavusteisia että luovia menetelmiä hyödynnettäessä on menetelmien yksilöllinen suunnittelu, sopiva haasteellisuus sekä niiden tarjoamat onnistumisen kokemukset. Parhaimmillaan molemmat menetelmät ovat asiakasta voimaannuttavia ja edistävät toimintakykyä sekä yhteisöllisyyttä ja sen myötä vahvistavat osallisuutta. (Huhtinen-Hildén & Lamppu 2018, 8, 11; Ylilauri & Yli-Viikari 2019, 4, 53, 214.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksemme tulokset käsittävät laajasti erilaisia osallisuutta edistäviä menetelmiä aikuissosiaalityössä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että hyvin moni aikuissosiaalityössä käytössä olevista menetelmistä edistää jollain tapaa asiakkaan osallisuutta. Osallisuuden edistäminen onkin sosiaalityön keskeinen tavoite (Karjalainen ym. 2019, 16).

Sosiaalityö on luonteeltaan muutokseen tähtäävää työtä, jonka tehtävänä on sekä tukea ja auttaa yksilöitä elämän ongelmatilanteissa, että edistää yhteisöjen hyvinvointia ja toimintamahdollisuuksia (Karjalainen ym. 2019, 16–17). Tutkimuksen tuloksissa esitellyt menetelmät voitiin jaotella joko yksilötyön menetelmiin tai yhteisöllisiin menetelmiin sen mukaan, millä tavoin menetelmät pyrkivät vahvistamaan osallisuutta. Osallisuuden käsitteellä viitataan yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa asioihin sekä hänen aktiiviseen rooliinsa yhteisössä. Yksilötyön menetelmät keskittyvät enemmän asioihin vaikuttamiseen, kun taas yhteisöllisillä menetelmillä pyritään vahvistamaan yhteisöllisiä rooleja. (Mönkkönen 2018, 159.)

Yksilötyön menetelmät pyrkivät tukemaan asiakkaan subjektiutta. Subjektiudella tarkoitetaan, että ihminen on aktiivinen toimija, joka tekee omia päätöksiä ja valintoja. Yksilötyön menetelmillä tavoitellaan asiakkaiden toimijuuden vahvistumista. Toimijuuteen liittyy vapaus tehdä itseään koskevia valintoja, mikä kuuluu myös perus- ja ihmisoikeuksiimme. Asiakastyössä pyritään aina tukemaan asiakkaan valinnan mahdollisuuksia, jotta asiakkaan osallisuus hänen omassa elämässään vahvistuisi. (Mönkkönen 2018, 156, 160.)

Yhteisölliset menetelmät keskittyvät nimensä mukaan enemmän yhteisöihin. Menetelmien työtavat voivat vaihdella, mutta yhteistä niille on, että ne pyrkivät tukemaan asiakkaiden sosiaalisia suhteita niin ryhmissä, yhteisöissä kuin yhteiskunnassakin. (Karjalainen ym. 2019, 70.) Yhteisöllisten menetelmien osallisuutta edistävä vaikutus perustui pitkälti yhdessä tekemiseen, joka mahdollisti kuumisen tunteen lisäen näin yksilön kokemusta omasta merkityksellisyydestä (Böckerman 2018, 240; Kuorelahti 2022, 61).

Kaikille menetelmille yhteistä oli voimavaralähtöisyyden ja dialogisuuden merkitys, mikä korostui läpi aineiston ja toimi perustana myös muiden menetelmien käytölle. Siinä missä sosiaali- ja terveysalalla keskityttiin aiemmin ongelmien erittelyyn, korostetaan nykyään asiakkaan voimavarojen

etsimistä ja vahvistamista. Asiakkaan aktiivinen osallistuminen ja asiakkaan oman asiantuntijuuden tunnustaminen ovat keskiössä kaikessa sosiaalialan työssä. (Mönkkönen 2018, 201.) Yhteisöllisissä menetelmissä huomioitiin asiakkaan voimavarat esimerkiksi siten, että asiakas saa itse määrittellä osallistumisensa tason (Ylilauri & Yli-Viikari 2019, 53).

Kaikissa työmenetelmissä on olennaisena osana dialogisuus. Mikään yksittäinen työmenetelmä ei riitä auttamaan ketään, vaan olennaisempaa on se, miten työmenetelmää käytetään. Menetelmien liian tekninen käyttö voi esineellistää ihmisen. Jokaista työmenetelmää voidaan käyttää dialogisesti ja ratkaisevaa on se, miten asiakasta lähestytään ja miten tilanteessa muodostetaan tietoa. (Mönkkönen 2018, 117.) Vuorovaikutus on olennainen osa ammatillista osaamista ja hyvä vuorovaikutusosaaminen edistää vaikuttavaa asiakastyötä. Myös menetelmien hallinta vahvistaa ammattitaitoa, mutta kumpikaan näistä ei yksinään riitä asiakkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Työntekijällä tulee olla sekä vuorovaikutusosaamista, että ymmärrystä erilaisten menetelmien käytöstä, jotta työ olisi asiakkaan osallisuutta ja elämänlaatua parantavaa. (Mönkkönen 2018, 23, 35.)

Myöskään luontolähtöinen toiminta ei ole pelkkä yksittäinen menetelmä, vaan se on laaja voimavara- ja lähtöisyyteen perustuva ajattelutapa, joka tarjoaa paljon erilaisia mahdollisuuksia asiakastyöhön. Osallisuus rakentuu luontolähtöisessä toiminnassa yhdessä muiden kanssa, mutta osallisuutta voidaan kokea myös yhteydessä luontoon. (Ylilauri & Yli-Viikari 2019, 2, 206.) Luontolähtöisten menetelmien käyttö aikuissosiaalityössä on perusteltua, mutta edelleen vähäistä.

Luovuus ja luova toiminta voivat myös olla ihmiselle merkityksellisiä kokemuksia, jotka synnyttävät uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia. Luovuus itsessään voi tuoda elämään uusia näkökulmia ja vahvistaa omaa elämänhallintaa. Sosiaali- ja terveysalalla on siitä syystä tärkeää vahvistaa luovuutta ja hyödyntää luovia menetelmiä, jotta luovia voimavaroja olisi mahdollista käyttää silloin kun niitä erityisesti tarvitaan. (Huhtinen-Hildén & Lamppu 2018, 8, 12.)

Menetelmien käytössä on tärkeää niiden mielekkyys asiakkaalle sekä menetelmien yksilöllinen suunnittelu, jotta ne ovat tarpeeksi haasteellisia ja tarjoavat osallistujalle onnistumisen kokemuksia. Tutkimuksen tulosten perusteella menetelmät voivat vahvistaa osallisuutta asiakkaan omassa elämässä jo pelkästään merkityksellisen ja mielekkään toiminnan kautta, sillä energian suuntaaminen arvostamaansa tekemiseen vahvistaa toiminnan potentiaalia. (Huhtinen-Hildén & Lamppu 2018, 9; Ylilauri & Yli-Viikari 2019, 214.)

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että työmenetelmien käyttö voi vahvistaa asiakkaiden osallisuutta monin eri tavoin. Yksilötyön menetelmät keskittyvät asiakkaan voimavarojen ja toimijuuden vahvistamiseen. Voimavara lähtöisyys ja dialogisuus ovat keskiössä, ja niiden avulla asiakkaita kannustetaan löytämään omia ratkaisujaan. Yhteisölliset menetelmät korostavat ryhmätoiminnan ja yhteisön merkitystä. Esimerkiksi yhteistyö edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta, ja ryhmätoiminta tarjoaa asiakkaille mahdollisuuden kokea kuulumisen tunnetta. Toiminnalliset ja luovat menetelmät taas voivat tehdä osallistumisesta helpompaa ja houkuttelevampaa. Osallisuus, voimaantuminen ja asiakkaan oma aktiivisuus ovat kaikissa menetelmissä korostuvia teemoja, jotka vaikuttavat myönteisesti hyvinvointiin. Monipuoliset ja asiakaslähtöiset menetelmät voivat merkittävästi parantaa asiakkaiden elämänlaatua.

Asiakasosallisuutta voidaan pitää sosiaalityön kantavana periaatteena, mutta asiakkaiden palvelukokemusten hyödyntämisen tulisi olla laajempaa (Karjalainen ym. 2019, 22). Pidämme asiakkaiden kuulemistä tärkeänä, joten jatkotutkimuksissa voisi tarkastella asiakkaiden kokemuksia esittelemistämme menetelmistä. Tutkimuskysymys voisi olla esimerkiksi millaisia kokemuksia asiakkailla on palveluohjauksesta tai aikuissosiaalityön toiminnallisista ryhmistä. Analysoimissamme aineistoissa useiden menetelmien vaikuttavuutta pohdittiin työntekijän näkökulmasta. Osallisuudesta ja osallistumisesta puhuttaessa on aina kuitenkin näennäisosallistumisen vaara, joka todellisuudessa hyödyttää työntekijää enemmän kuin asiakasta. Johonkin toimintaan osallistumisen merkitystä tulisi aina miettiä siltä kannalta, kuinka paljon se parantaa asiakkaan elämää ja edistää hyvinvointia. (Rissanen 2021, 148.) Asiakkaita kuulemalla ja heidän kokemuksiaan hyödyntämällä voidaan kehittää yhä tarpeellisempia ja vaikuttavampia palveluita.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli koota erilaisista aikuissosiaalityön osallisuutta edistävästä menetelmistä tietopaketti sekä oman osaamisemme tueksi, että edistämään aikuissosiaalityön menetelmien kehittämistä. Olimme harjoitteluissamme törmänneet erilaisiin työmenetelmiin, mistä kiinnostus menetelmien syvempään ymmärrykseen heräsi. Olemme molemmat myös suuntautuneet opinnoissamme aikuissosiaalihjauksen puolelle, jonka vuoksi keskityimme tutkimaan juuri aikuissosiaalityön menetelmiä.

Sosiaalialan kompetenssien mukaiset tavoitteemme oli kehittää erityisesti asiakastyön osaamista, eettistä osaamista sekä tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista. Sekä menetelmäosaaminen että osallisuuden tukeminen ovat osa sosionomin asiakastyön osaamista ja osaamisemme on vahvistunut opinnäytetyön tekemisen myötä. Olemme saaneet laajan käsityksen erilaisista osallisuutta edistävästä menetelmistä sekä niiden vaikutuksista. Eettinen osaaminen liittyy sekä menetelmien käyttöön että opinnäytetyön prosessiin. Ymmärrämme, että menetelmien käytössä tulee ottaa huomioon asiakkaiden yksilöllisyys ja voimavarat eivätkä kaikki menetelmät sovellu kaikille asiakkaille. Menetelmien tulee olla perusteltuja ja asiakkaan tilannetta edistäviä. Opinnäytetyössämme olemme kehittäneet eettistä osaamistamme huomioimalla tutkimuksen läpinäkyvyyden sekä luotettavuuden. Tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista olemme vahvistaneet perehtymällä aikuissosiaalityön ajankohtaisiin kehittämistarpeisiin ja toteuttamalla opinnäytetyön, jota voidaan jatkotutkimuksissa hyödyntää. Ymmärrys menetelmistä mahdollistaa niiden kehittämisen. Koemme saavuttaneemme tavoitteet, jotka opinnäytetyölle asetimme.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut osittain myös haastavaa. Haastavin vaihe opinnäytetyöprosessissa oli aineiston etsiminen ja tutkimustulosten analysoiminen. Aiheeseen liittyviä vertaisarvioituja aineistoja oli huonosti saatavilla ja suurin osa tietokannoista löytyneistä aineistoista eivät vastanneet tutkimuskysymykseemme. Valitsemistamme aineistoista kaikki eivät ole vertaisarvioituja niiden hankalasta saatavuudesta johtuen, mikä voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Kirjallisuuskatsauksessa tutkitaan yleensä jo olemassa olevia tutkimuksia, mutta kaikki käyttämämme aineistot eivät ole tutkimuksia, vaan erilaisia sosiaalialan julkaisuja. Analyysia vaikeutti se, että menetelmä -käsitteen määritelmä ei ole kovin selkeä, mikä aiheutti haasteita sen tulkitsemiseen, mikä työtapa voidaan laskea menetelmäksi. Myös aiheen selkeämpi rajausta olisi voinut sujuvoittaa ana-

lyysivaiheen ja johtopäätösten tekemistä. Opinnäytetyön tekeminen parin kanssa helpotti prosessia, sillä pystyimme pohtimaan aihetta yhdessä ja vaihtamaan ajatuksia hankalilta tuntuuissa tilanteissa. Lopputulokseen olemme tyytyväisiä, mutta ennen kaikkea koemme oppineemme paljon.

LÄHTEET

Blomgren, Sanna & Kivipelto, Minna 2012. Valtaistus. Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus. Raportti 27/2012. Tampere: Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. Hakupäivä 10.5.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085495>

Böckerman, Heidi 2018. Sosiaalinen kuntoutus työelämäosallisuutta edistämässä. Teoksessa Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia (toim. Harri Kostilainen & Ari Nieminen). Tampere: Juvenes Print Oy, 231–244. Hakupäivä 10.10.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-307-0>

Helminen, Jari 2022. Sosiaaliohjauksen tekijät ja tehtävät. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 13.4.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-400-8>

Hirvonen, Johanna 2015. Avauksia sosiaaliohjauksen menetelmällisyyteen. Teoksessa Sosionomit asiakastyön kentillä (toim. Johanna Hirvonen, Päivi Niiranen-Linkama & Mauno Saksio). Mikkelin ammattikorkeakoulu, vapaamuotoisia julkaisuja 53. Tammerprint Oy, 13–31. Hakupäivä 12.4.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-588-510-4>

Huhtinen-Hildén, Laura & Lamppu, Minna 2018. Odottamattomia aarteita: Ilmaisua, leikkisyyttä ja luovaa toimintaa ryhmässä. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 19.9.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-097-7>

Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Hakupäivä 13.4.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>

Karjalainen, Pekka, Kivipelto, Minna, Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi 2021. Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö – opas ammatilaisille. Ohjaus 1/2021. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Hakupäivä 10.10.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-648-0>

Karjalainen, Pekka, Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna 2019. Tiekartta 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriö. Hakupäivä 1.10.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4076-5>

Kinnunen, Seija 2018. Osaksi yhteisöjä kehittämällä - aikuissosiaalityön uusi suunta. Teoksessa Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia (toim. Harri Kostilainen & Ari Nieminen). Tampere: Juvenes Print Oy, 177–199. Hakupäivä 10.10.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-307-0>

Kivipelto, Minna, Karjalainen, Pekka, Koponen, Erja & Liukko, Eeva 2020. Osallistavan sosiaaliturvan kokeilun toteutus. Teoksessa Osallistavaa aikuissosiaalityötä: osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset (toim. Minna Kivipelto). Raportti 7/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy, 10–25. Hakupäivä 10.5.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-489-9>

Kuorelahti, Marianne 2022. Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus aikuissosiaalityössä. Tutkiva sosiaalityö 2022. Ammattijärjestö Talentia ry / Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura, 57–81. Hakupäivä 17.10.2024. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/8f2be39a-2373-11ed-b4bc-00155d64030a>

Koponen, Erja 2020. Arviointitulokset. Teoksessa Osallistavaa aikuissosiaalityötä: osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset (toim. Minna Kivipelto). Raportti 7/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy, 101–131. Hakupäivä 10.5.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-489-9>

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015. Hakupäivä 21.5.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150817>

Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija 2015. Asiakasosallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 6.5.2024. https://thl.fi/documents/155392151/190140732/Tietopaketti_Asiakasosallisuus.pdf/6d5b8baf-d5e4-4618-add6-ca0b9a81f214/Tietopaketti_Asiakasosallisuus.pdf?t=1516029084395

Liikanen, Sanna-Liisa 2015. Palveluohjauksen käytäntöjä. Teoksessa asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla (toim. Pirjo Näkki & Terttu Sayed). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 43–61.

Matthies, Aila-Leena, Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati 2021. Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna: Printon.

Mönkkönen, Kaarina 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä: Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.

Näkki, Pirjo & Sayed, Terttu 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Opintopolku a. Sosionomi (AMK), sosiaaliala. Hakupäivä 17.10.2024. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/koulutus/1.2.246.562.13.00000000000000000254>

Opintopolku b. Sosiaalityö, kandidaatti ja maisteri. Hakupäivä 17.10.2024. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/koulutus/1.2.246.562.13.000000000000000002970>

Partanen, Anni & Savelius-Koski, Eija 2023. Aikuissosiaalityön käsikirja. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 53. Rovaniemi: KTMP. Hakupäivä 22.5.2023. <https://lapi-toy.sharepoint.com/:b:/s/Virtu-tiedostomateriaali/EUJLDe4Au69LguZGOQ-IRI-wBSQTWqZaq06Yj9VAK0SYxbg?e=yURRIq>

Piironen, Mira & Tahvanainen, Suvi 2022. Osallisuuden työkalupakki. Osallisuuden menetelmäopas työikäisten palveluihin. Hakupäivä 10.5.2024. https://www.siunsote.fi/documents/393252/6561256/Osallisuuden+ty%C3%B6kalupakki+mene-telm%C3%A4opas+ty%C3%B6ik%C3%A4isten+palveluihin_30.8.2022.pdf/bffc0f23-c4ab-f8a9-4d65-52ee2c02b78b

Raatikainen, Eija, Rahikka, Anne, Saarnio, Tuula & Vepsä, Päivi 2020. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro.

Rissanen, Päivi 2021. Asiakasosallisuus aikuissosiaalityön asiakassuhteessa. Teoksessa Aikuisosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus (toim. Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen). Helsinki: Gaudeamus, 137–148.

Siirto, Ulla & Tuuri, Kaija 2015. Yhteistyön menetelmät sosiaalialalla. Teoksessa asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla (toim. Pirjo Näkki & Terttu Sayed). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 127–141.

Sosiaalialan amk-verkosto 2023. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Hakupäivä 6.5.2024. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Hakupäivä 13.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P15>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024. Selvitys hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä vastuun toteutumisesta 2023. Sosiaali- ja terveysministeriö raportteja ja muistioita 2024:1. Hakupäivä 18.5.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5408-3>

Tanskanen, Susanna 2015. Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla (toim. Pirjo Näkki & Terttu Sayed). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 105–126.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Osallisuuden edistäjän opas. Ohjaus 10/2023. Hakupäivä 20.4.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-088-0>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Hakupäivä 21.4.2024. Ellibs Library. Vaatii käyttöoikeuden.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki. Hakupäivä 21.4.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Viitasalo, Katri 2021. Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Teoksessa Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus (toim. Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen). Helsinki: Gaudeamus, 218–230.

Vilkka, Hanna 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Tallinna: Printon.

Vuokila-Oikkonen, Päivi & Keskitalo, Elsa 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät. Teoksessa Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia (toim. Harri Kostilainen & Ari Nieminen). Tampere: Juvenes Print Oy, 164–176. Hakupäivä 10.10.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-307-0>

Ylilauri, Martta & Yli-Viikari, Anja 2019. Kohti luonnollista hyvinvointia: Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Hakupäivä 19.9.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-861-0>